

Wiek & Rad

38^e JAARGANG 2019- 4

STICHTING DE
OVERIJSSELSE MOLEN

Restaurant Den Haller
www.denhaller.com
denhaller@online.nl
0547-351287

Sfeervol gelegen naast de watermolen

Openingstijden:
maandag en dinsdag gesloten

Voor lunch, koffie en kleine kaart van 12.00 tot
17.00 uur. Diner vanaf 17.30 uur

Roald Hans

RESTAURATIE | RENOVATIE | MOLENONDERHOUD

| 06 54 297 356

| info@roaldhans.nl

| www.roaldhans.nl

| De Tuinfluiter 64

| 7671 WG Vriezenveen

RESTAURATIE

| RENOVATIE

| MOLENONDERHOUD

Colofon

Wiek en Rad is het kwartaalblad van de stichting 'De Overijsselse Molen' en is een brug tussen het molenveld en donateurs van molens in Overijssel. De stichting tracht zo goed als mogelijk de belangen te ondersteunen van ons molenbezit en dit cultureel erfgoed in goede staat door te geven aan komende generaties.

Secretariaat:

mr. A.E.W. Boukes
Krulmate 13, 8014 KE Zwolle
tel. 038-465 28 60/038-499 87 85
a.boukes@home.nl

Donateurs ontvangen 4 keer per jaar Wiek en Rad (€20,00 per jaar).
Donateur kunt u worden door zich aan te melden via de website www.molensinoverijssel.nl, of schriftelijk via ons secretariaat:
stichting 'De Overijsselse Molen'
Krulmate 13, 8014 KE Zwolle
Bankrekening van de SOM
NL34 RABO 0128690410

**STICHTING DE
OVERIJSSELSE MOLEN**

Met medewerking van:

Tom Temmink
Tonnie Moes
Jan Brummer
Derk Rouwhorst
Henk Meutstege
Sjaak Poot
Ruud Roose
Rob Barenbrug
Jan Schepers
Michiel Hartmann
Fa. Donatus

ISSN: 1384-0711
Copyright © Stichting 'De Overijsselse Molen'.
Alle rechten voorbehouden. Niets in deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enig andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Redactie

Ruud Roose
r.roose@daxis.nl
wiekenrad@gmail.com
Sjaak Poot
sjpoot@solcon.nl
Tom Temmink
ttemmink@oversticht.nl

Kopij naar:

Ruud Roose
wiekenrad@gmail.com
r.roose@daxis.nl

De redactie stelt het zeer op prijs als u artikelen over uw molen of molengebeurtenissen naar ons opstuurt.

Tekst graag als Word document en elk plaatje of foto als een JPEG bestand niet kleiner dan 1 MB. Heeft u grote foto's, stuur ze dan via www.wetransfer.com.

Inhoud van dit nummer:

4	Watermolen Den Haller 850 jaar
7	Overijsselse molendag 14 september 2019
8	29 november Gildeavond
10	Molen contactdag op 21 november 2019
12	Substantieel onderhoud 2019 molen 'De Leeuw' afgerond
14	De stationaire dieselmotor
18	Van de bestuurstafel
19	QR-codes succesvol
20	Bolwerkersmolen te Deventer
21	Eschmolen

* De redactie heeft het mogelijke gedaan om rechthebbenden van de fotografie te benaderen.

Watermolen Den Haller 850 jaar,

vervolg van de samenvatting van “Alles draait om de molen”

Vorige keer al aangekondigd dat we het nu gaan hebben over het belangrijkste van een watermolen namelijk het water. Zowel in 2018 als dit jaar zijn wij met onze neus op de feiten gedrukt: geen water, dan valt er niets te malen.

In ons jubileumboek hebben we dan ook een tweetal hoofdstukken besteed aan het water. Allereerst ging één van onze molenaars samen met zijn zoon op zoek naar de herkomst van het water van de Diepenheimse Molenbeek.

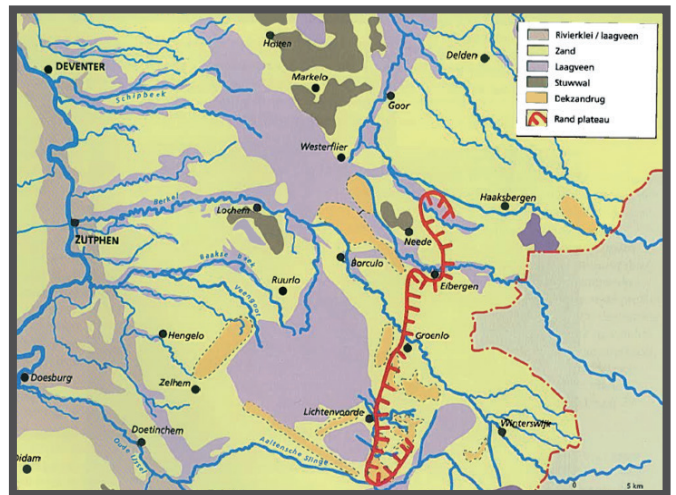
Na enkele boerderijen komen ze bij het punt waar met een rosumstuw water vanuit de Schipbeek in de Diepenheimse Molenbeek wordt gelaten, ten tijde van het schrijven van dit verhaal was dat circa 100 liter per seconde, gelukkig is dat nu verhoogd tot circa 200 liter per seconde.

De Schipbeek stroomopwaarts volgend komen we bij de naaste buur: de Oostendorper watermolen bij Haaksbergen, de beek heet hier de Buurserbeek genoemd naar het volgende plaatsje: Buurse.

Een klein stukje verder passeren ze de Duitse grens en daar staat nog een watermolen, de Haarmühle. De beek heet hier de Aa, eerst Altstätter Aa en daarna de Ahauser Aa. In Ahaus stroomt de beek langs Schloss Ahaus door de Schlossgarten.

Diverse zijbeekjes leveren water aan de Aa, de bovenloop is dan ook een stuk kleiner dan in Nederland de Schipbeek. Via de Gescher Damm komt na nog geen 50 kilometer van Den Haller het einde in zicht. De oorsprong van de Aa is zo maar een sloot op het erf van een boerderij aan de rand van het Liesner Wald. Maar geen bron, nee de Aa verzamelt zijn via sloten en beekjes regenwater van het boerenland. Dat is ook de reden dat de Schipbeek in een droog jaar weinig water heeft en zelfs droog kan vallen.

De Schipbeek was niet altijd de hoofdstroom om dit Duitse water af te voeren. In hoofdstuk 4 wordt dit nader beschreven. Het water dat uit oostelijke richting omlaag stroomde naar de omgeving van Diepenheim werd door de Markelose stuwwallen en de Sallandse Heuvelrug in noordelijke richting gedwongen, via de Diepenheimse Molenbeek naar de Regge, die in buurt van Ommen in de Overijsselse Vecht komt en tenslotte via het Zwartewater in de Zuiderzee stroomde, nu het IJsselmeer.

Op het plaatje hierboven is te zien dat diverse beekjes in het laag gelegen gebied ten zuiden van Diepenheim stroomden en dat er aan de westelijke (onder andere de benedenloop van de huidige Schipbeek) en noordelijke kant (onder andere de Regge) het water afgevoerd werd door diverse andere beekjes.

Zo was het voordat de mensen ingrepen. Zwolle kreeg via Vecht en Regge de meeste handel en dat stond concurrerende Hanzesteden Deventer en Zutphen niet aan. Deventer gebruikte bestaande beekjes zoals de Hunneper Aa en Maerckelse beek om de Schipbeek te graven richting Diepenheim. Van de bisschop van Utrecht kreeg Deventer toestemming om de Regge te doorsnijden en in 1576 was de Schipbeek gereed tot de Schipbekerhuizen bij de Borculoseweg. Maar daarmee had Deventer nog geen verbinding met de Duitse achterland. Mogelijkheid was om een verbinding met de Berkel te maken, maar dat was tegen het zere been van Zutphen. De focus werd dus gelegd op de Buurserbeek/Molenbeek, het ging hier slechts om een te graven beek van 3 kilometer. In 1611 kwam de verbinding tot stand op het punt waar nu de zogenaamde Nieuwe Sluis aan de Needseweg is. De stad Deventer had wel bijna 300 jaar over dit megaproject gedaan.

De zompen die in Twente de handelswaar vervoerden konden nu rechtstreeks van Duitsland naar Deventer varen en Deventer deed er alles aan om te zorgen dat ze niet via de regge naar Zwolle gingen.

Vanaf 1611 was de Schipbeek dus de hoofdstroom en werd de Diepenheimse Molenbeek een afgeleide. Gelukkig bleven de oude molenrechten wel in stand en zo behield de Diepenheimse molen water om graan te blijven malen.

De omgeving waar in vroeger tijden de Diepenheimse watermolen is gebouwd is vrij vlak, het verval over de lengte van de Diepenheimse Molenbeek is circa 4 meter. Bij de inlaat vanuit de Schipbeek is de hoogte circa 14 meter NAP, vijf kilometer verder bij het Twentekanaal is het niveau ongeveer 10 meter. Het grootste verval is bij de molen: het water valt daar circa 1,25 meter omlaag, niet voldoende voor een bovenslagrad, maar wel voor een fors onderslagrad met 32 schoepen en 4 gebogen spaken. Het ontwerp is van de bekende Twentse architect Jan Jans.

Als er gemaald wordt, dan is er meer waternodig dan er aangevoerd wordt. Zonder een voorraad zouden we maar heel kort kunnen draaien. In vroeger tijden zorgden grachten bij het nabijgelegen erve Nijhof voor een buffer, maar de meeste zijn in de loop der jaren gedempt.

In 2005 heeft het waterschap een nieuw spaarbekken (molenstal of wijer genaamd) laten graven met een oppervlakte van bijna een hectare en daardoor kunnen we in normale tijden zonder problemen een middag draaien en malen.

Watermolen Den Haller staat in een fraaie authentieke omgeving met in totaal 4 monumenten, de molen en omgeving kreeg daarom in 1991 de status van beschermd dorpsgezicht

Dit kon vooral doordat de gemeente Diepenheim in 1934 de hoofdweg verlegd heeft over een nieuwe stenen brug aan de andere kant van de molenkolk. Het weggetje langs de molen kon daardoor bestraat worden met kasseien, zodat het een soort Parijs-Roubaix traject is geworden. Ook het restaurant, de twee woningen en de bijbehorende tuinen liggen er mooi bij. Bomen, zoals een mispel, en planten maken het Twentse landschap compleet.

De aanwezigheid van water zorgt ook voor mooie natuur. In hoofdstuk 9 gaan we onder titel “De natuur, vriend en vijand van de molen” hier nader op in.

natuur, vriend en vijand van de molen” hier nader op in. Het hout wordt aangetast door natuurlijke vijanden zoals houtworm en ratten en is dan ook noodzakelijk om aan ongediertebestrijding te doen. Maar met de meeste dieren zijn we blij: diverse vissen, eenden, waterhoentjes en enkele winters geleden een stel zwarte zwanen

Plantengroei is niet echt een bedreiging, maar onze vrijwillige molenaars zien het wel als hun taak om de kolk en de oevers regelmatig van al te weelderige plantengroei te ontdoen.

Onder de molen (die op palen staat) broeden trouw elk jaar grote gele kwikstaarten en ijsvogeltjes komen regelmatig bij de kolk foerageren : met name het tiendoornige stekelbaarsje staat op hun menu en die zijn er in de kolk. Ook zijn er grote snoeken van ruim een meter lang.

De kolk heeft tevens een sociaal aspect: er wordt gevestigd, er wordt regelmatig een snoek uit de kolk gehaald en ooit is er een beekforel gevangen. Tot circa 1960 was de kolk de plek waar de jeugd uit Diepenheim en ook Goor gingen zwemmen.

Het sportieve aspect heeft zich nu verplaatst naar de molenstal, als het winters vriest en het ijs kan houden dan trekken veel mensen daar hun baantjes.

Maar dat alles is niet mogelijk bij hele droge jaren zoals 2018 en 2019, wel doe je dan ook leuke vondsten. Bij het droogvallen van de Molenbeek troffen we in het laatste plasje water enkele rivierkreeften aan. Op zich bijzonder maar we hebben liever teveel water dan een droge beek, want alles moet om de molen blijven draaien.

Volgende keer het laatste deel en wel over de recente geschiedenis vanaf 1870 toen de stad Deventer de molen aan Jan Hallers verkocht.

grote gele kwikstaart

ijsvogel

Overijsselse Molendag 14 september 2019

Jaarlijks organiseert 'Stichting de Overijsselse Molen' een molendag ergens in de provincie.

Dit jaar was de officiële start van de Overijsselse Molendag in Haaksbergen. De Vereniging Hoksebergse Mölln en de Stichting de Overijsselse Molen hadden gezamenlijk deze dag voorbereid. Het was die dag mooi zonnig weer in Haaksbergen. Na de droge zomer stond er weinig water in de Buurser Beek, maar toch voldoende om te kunnen draaien.

Genodigden, vrijwilligers en bestuurders verzamelden zich om 10 uur bij de Oostendorper watermolen om gezamenlijk de schuif van de stuw te heffen. De heren Pieter van der Vinne, voorzitter SOM, Wim Roetenberg, voorzitter VHM, Roy de Witte, gedeputeerde Provincie Overijssel, en Antoon Peppelman, wethouder gemeente Haaksbergen, klaarden het klusje zoals dat hoort.

Tijdens zijn toespraak liet gedeputeerde Roy de Witte weten, dat de provincie een nieuwe Cultuurnota gaat schrijven, waarbij er zeker aandacht voor molens en hun vrijwilligers zal zijn. Na de koffie en een rondleiding door de olie- en korenmolen vertrok het gezelschap naar windmolen de Korenbloem.

Gezien het rustige weer werd er met vier volle zeilen gedraaid. De vang werd door de heren prima gelicht, waarna hen uitleg over het maalproces werd gegeven. Daarna was er in het ernaast gelegen café een hapje en een drankje, waarbij er natuurlijk werd gepraat over alle uitdagingen die molens met zich meebrengen.

In de gehele provincie hebben een veertigtal molens extra aandacht geschonken aan de Molendag, om zo de belangstelling voor molens onder het publiek te blijven trekken.

Rob Barenbrug

29 november Gildeavond

Koud , donker en winderig op weg naar de Braakmolen in Goor

Een bezoek aan de website van Schaap, onder het kopje ONWEER is erg informatief. Waarom ontstaat onweer en hoe ontlaad zich dat.

Hierna was het natuurlijk tijd dat de molenaars het binnenste van de Braakmolen wilden bekijken. Na rondgang door de molen en bespreking van de voors- en tegens t.o.v. de eigen molen, werd er nog een kop koffie gedronken en doken allen het donker weer in op weg naar huis. Een zeer geslaagde contactavond.

Redactie

Aansluiting op roede

Koud , donker en winderig op weg naar de Braakmolen in Goor. In het, naast de molen gelegen Klompenmuseum, werden we opgewacht met een beker warme koffie in een lekker warme omgeving. De opkomst was zo groot dat er extra stoelen en bankjes bij werden gesleept om ieder een zitplaats te bieden. Na de begroeting door voorzitter Ger Tutert , en enkele huishoudelijke mededelingen, gaf hij het woord aan de heer Michiel Hartmann, directeur van het gerenommeerde bliksembeveiligingsbedrijf Schaap te Deventer.

Met behulp van vele animaties en foto's legde hij aan de ,zéér geïnteresseerde, aanwezigen uit hoe bliksem ontstaat en zich manifesteert. Vele aspecten c,q vormen van bliksemontladingen en de redenen en plaatsen van inslag passeerden de revue. Zeer interessant en leerzaam was het om te zien wat veilige zones kunnen zijn bij aanwezigheid van bliksemafleiders op een hoger object. Ook de loop van de hoge spanning/potentiaal NA de inslag bleek leerzaam. Deze hoge spanning is niet altijd direct weg, maar kan zich via in de nabijheid aanwezige leidingen , boven én ondergronds, nog schadelijk manifesteren. Van de vele duizenden molens welke in Nederland hebben

gestaan, zijn er in de tijd heel veel door blikseminslag verloren gegaan. Vers in het geheugen ligt nog de regionale brand in de molen van Terwolde. Daarnaast is iedere molenaar bekend met de bijzondere brand van de molen in het Friese BURUM. Voor de aanwezige molenaars is de beveiliging van de/hun molen een wezenlijk aandachtspunt.

Aan het eind van iedere maaldag zet de molenaar de klem(men) van de bliksemafleiderkabel(s) weer vast aan de beugel op het onderste end van het gevluucht. Vreemd was het dan ook niet dat er veel vragen waren over materiaaldikte, klemaanzettingen en kabellengte. Al deze en nog vele andere over soorten bliksem werden zéér deskundig door de heer Hartmann beantwoord. Gezien zijn jarenlange ervaring, en zijn vele functies, is hij een erkend deskundige in het vakgebied van bliksembeveiliging. Een goede fles wijn en een daverend applaus waren dan ook zeker wel verdiend.

Bliksembeveiliging molenas

Molen op een trieste dag

Maalkoppel

Mengketel

Bijzondere maalsteen

Klompemuseum Goor

“t Oale Ambacht”

Voorafgaand aan de contactavond en lezing was er volop gelegenheid het fraaie klompemuseum te bezichtigen, dit werd dan ook door de meesten gedaan.

Het Goorse klompemuseum geeft een fraai overzicht van deze historie, met een groot aantal klompen uit alle delen van Nederland en daarbuiten, zoals België, Frankrijk, Spanje, Portugal, Italië, Duitsland, Noorwegen, Zweden en Denemarken. Zelfs enkele unieke exemplaren uit Afghanistan, Korea, China en Japan. De totale collectie omvat ca.700 geëxposeerde stuks, waaronder fraai bewerkte en beschilderde exemplaren. Het museum heeft daarmee de grootste tentoongestelde verzameling klompen van Nederland.

Het museum heeft tevens een verzameling handgereedschappen en de allereerste machines voor de vervaardiging van klompen. Dit maakt de geschiedenis compleet en interessant voor haar bezoekers. De eigen klompenmakers, waaronder Nederlandse en Europese kampioenen, geven in het museum demonstraties van het handmatig klompen maken.

<https://www.klompemuseumgoor.nl/>

Molen contactdag op 21 november 2019

Elke twee jaar organiseert 'Stichting de Overijsselse Molen' de Molen contactdag. Deze dag heeft als doel om de eigenaren van de molens te spreken en te horen wat er zoals speelt bij de molens, maar dan meer op bestuurlijk niveau. Verder staat de dag altijd in het teken van een actueel onderwerp.

Dit keer konden we deze dag organiseren in Rijssen, bij het Parkgebouw. Een schitterende locatie en voor die middag was alles tot in de puntjes geregeld. Rond 12:30 kwamen de genodigden binnen en konden meteen aanschuiven voor een prima verzorgde lunch. De zaal was netjes ingericht en aangepast op het verwachte aantal bezoekers.

Om 13:00 uur begon het programma. De middag stond in het teken van verzekeringen in, op en rond de molen. Voor deze gelegenheid hadden we monumentenverzekeraar Donatus uit Rosmalen bereid gevonden om ons bij te praten over dit onderwerp.

Nick Fortezza vertelde over de taxaties en de inspecties van molens zoals Donatus die uitvoert. Erg interessant hoe hij dit aanpakt en dat hij een tijd in de leer is geweest bij een molendeskundige om zich de materie eigen te maken. Eén van de vragen die gesteld werd aan hem, was hoe Donatus molenspecifieke onderdelen die niet standaard zijn taxeert. Interieur onderdelen bijvoorbeeld die speciaal voor die molen gemaakt zijn, op wens van de toenmalige molenaar. De Braakmolen wordt genoemd als voorbeeld. Nick vertelt dat hij de molen zo goed mogelijk inventariseert en samen met de molenaar de molen en zijn inventaris opneemt. Mocht bij brand blijken dat onderdelen te laag getaxeerd zijn, dan is dat risico voor Donatus. De intentie van Donatus is altijd om het monument weer terug te bouwen in de staat waarin hij door hen is aangetroffen tijdens de taxatie. Dat is per definitie het uitgangspunt.

Gijsbert Koelewijn vertelde over het verzekeren van molens vanuit verschillende risicoperspectieven, waarbij de nadruk lag op de brandverzekeringen. Uit zijn verhaal werd duidelijk dat het altijd een afweging is voor een eigenaar in hoeverre je een molen wilt verzekeren. Er zijn dan ook verschillende pakketten waaruit gekozen kan worden. Je kunt bijvoorbeeld kiezen om de molen tot een bepaald bedrag te verzekeren, dus niet voor de volledige herbouwwaarde. Het is aan de eigenaar zelf om in te schatten hoeveel risico hij wenst af te dekken. Gijsbert gaf ook aan dat de kans erg klein is dat een molen echt helemaal afbrandt. De onderbouw kan bij de meeste molens gered

worden als de brandweer er tijdig bij is. Ook is het type molen een factor. Een stenen torenmolen bevat minder hout dan een poldermolen en zal eenvoudiger (deels) gespaard kunnen blijven. Een molen die ergens achteraf in een polder staat, loopt meer risico om volledig verloren te gaan, dan een goed bereikbare molen aan de rand van een dorp of stad. Dit zijn factoren die meespelen in het bepalen van het risico.

Geheel houten molens lopen meer risico om geheel verloren te gaan bij brand

Moeilijk bereikbare molens lopen ook meer risicomeer risico om geheel verloren te gaan bij brand

Verder werd er nog aandacht besteedt aan de veiligheid op, in en om de molen. Hoe is de molenaar verzekerd? Hoe borg je de veiligheid op een molen. Hoe zit het met aansprakelijkheid als de molenaar iets onverwachts overkomt, of als hij echt een grote inschattingsfout maakt? Al dit soort vragen werden beantwoord en voor dit specifieke onderwerp was het prettig dat onze eigen Jan Wieffer ook de nodige vragen vanuit zijn ervaring kon toelichten.

Een zeer informatieve dag werd rond half 4 afgesloten en werden de sprekers hartelijk bedankt voor hun inbreng.

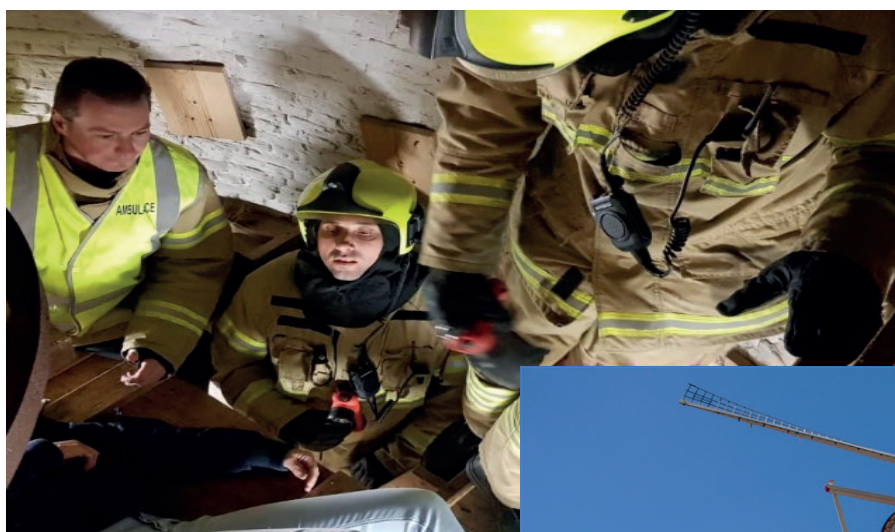
Voor de eigenaren die Donatus nog niet kennen of benaderd hebben, hieronder de link naar hun site. Even een verkenning doen naar de mogelijkheden kan zeer zeker lonend zijn! Veel moleneigenaren zijn inmiddels overgestapt en zijn zeer te spreken over Donatus. Bij het SOM-bestuur zijn molenstichtingen waar ook (financiële) informatie verkregen kan worden.

www.donatus.nl

Tom Temmink
Molenconsulent

*Dagen waarop de molenaars extra alert moeten zijn en een stichting de juiste voorzorgsmaatregelen moet hebben getroffen. Een ongeluk(je) is gauw gebeurd.
(foto Harmannus Noot)*

Laat de brandweer een oefening doen bij de molen, om de zwakke schakels in het bestrijdingsplan inzichtelijk te krijgen!

Donatus
Dé kerken- en monumentenverzekeraar

*Substantieel onderhoud 2019
molen 'De Leeuw' afgerond*

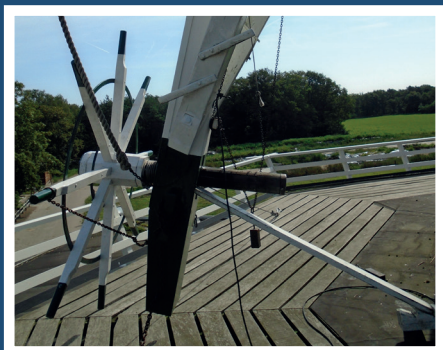
Iedereen die wel eens langs korenmolen De Leeuw in Oude Molen komt ziet dat er elk jaar wel onderhoud wordt gepleegd. Ook staat van tijd tot tijd een mobiele kraan of een hoogwerker naast de molen om de werkzaamheden goed en veilig uit te kunnen voeren.

Al deze onderhoudswerkzaamheden kosten het nodige geld. Om aan fondsen daarvoor te komen worden veel instanties benaderd voor subsidies en worden er diverse evenementen door de “Vrienden van de Molen” georganiseerd.

Eind 2018 heeft de “Stichting Windkorenmolen De Leeuw aan” Molenmakerij Groot Wesseldijk te Lochem opdracht gegeven voor het vervangen van de staart. Deze was op plaatsen waar verbindingen zaten, dermate ingerot, dat de veiligheid in het gedrang kon komen.

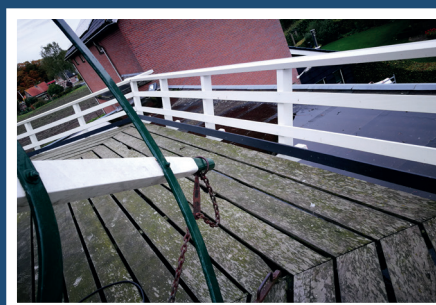

De voor de nieuwe staart gebruikte houtsoort is BILINGA (met FSC keurmerk) met een lengte van ca 11,5 meter. Deze tropische houtsoort is duurder als het veelal gebruikte Europese eiken. De levensduur is echter veel langer wat de extra kosten zeker rechtvaardigt.

Deze staart is aan de voor- en bovenzijde afgedekt met sendzimir verzinkte stalen afdekkappen welke zijn mee geschilderd met de staart.

Verder is het hekwerk rond de stelling vervangen. Het hekwerk bestaat uit een hoek- en drie tussenstanders per veld, een schopplank, twee tussenschroten en een leuningdekker. Deze leuningdekker schiet ter plaatse van de hoeken nu weer ca 500 mm door, zoals het voor 1990 ook was. En natuurlijk is het geheel geschilderd in een meerlaagssysteem.

Voor de vervanging van het hekwerk hebben wij een subsidie mogen ontvangen uit het ‘Molenfonds’. Dit fonds wordt beheerd door

vereniging ‘de Hollandsche Molen’. Deze vereniging wordt hiertoe mede in staat gesteld door bijdragen van de Bank Giro Loterij. Voor deze bijdrage bedankt ‘De Leeuw’ het Molenfonds heel hartelijk.

Midden augustus zijn de beide werkzaamheden opgeleverd met een mooi resultaat. De foto's van de staart vóór en na de vervanging laten zien hoe noodzakelijk dit was.

*Jan van Ark
Bestuurslid
De Leeuw.*

De stationaire dieselmotor,

een monument binnen een monument.

Vanaf de jaren 60 van de vorige eeuw groeide het besef in Nederland, dat als er niks gedaan zou worden, er voor de toekomst nauwelijks nog oude wind- en watermolens zouden blijven bestaan. Oude boeken erop naslaand, kunnen we inderdaad concluderen dat er in die jaren vele molens die nu grote trekpleisters zijn, in een deplorabele staat verkeerden. Gelukkig is er door voorgaande generaties tijdig genoeg op de rem getrapt en hebben we in Nederland, maar zeker ook in Overijssel nog een schitterende en waardevolle collectie molens in allerlei uitvoeringen. Het is ons allen heel duidelijk dat we daar zuinig op moeten zijn.

De Pelmolen te Rijssen in de jaren 60 en tegenwoordig

Het leuke is dan ook, dat iedere molenaar die ik in het veld spreek, vol passie en onvoorwaardelijke liefde over “zijn” molen praat. Zijn molen is de mooiste, de grootste, de oudste, de meeste bijzondere en unieke van allemaal. Voor molens geldt eigenlijk hetzelfde als de oude boerderijen in Overijssel, ze lijken allemaal wel

wat op elkaar, maar toch zijn ze allemaal verschillend. Het zal er mee te maken hebben dat molens en boerderijen nooit gebouwd zijn om alleen maar mooi te zijn. Ze werden gebouwd om het werk veilig, droog en beschut te kunnen uitvoeren, een bijpassende logische en praktische vorm vloeide daar vanzelf uit voort. Maar wat maakt

de molens nu allemaal uniek en bijzonder? Het heeft mijns inziens te maken met de ideeën, wensen en financiële mogelijkheden van de eigenaren door de decennia, soms eeuwen heen. Elke molenaar bedacht gaandeweg zijn loopbaan wat hij moest veranderen, vernieuwen, uitbouwen of slopen om zijn bedrijf zo efficiënt mogelijk te laten zijn.

Tegenwoordig kijken we veelal anders naar de molens. Het zijn op enkele na, allemaal Rijksmonumenten. Ze zijn op Rijksniveau beschermd en elke wijziging die plaats vindt, moet officieel aangevraagd worden. Er is een monumentenwacht die op regelmatige basis de hele molen inspecteert en in een keurig rapport aangeeft wat er gebeuren moet om de molen in een goede staat te houden. Voorin het rapport staat een lijst met prioritering van het komende onderhoud. Allemaal prima geregeld zou je denken.

Het unieke interieur van de Braakmolen in Goor

Toch maak ik en meerderen met mij, zich zorgen over de identiteit van de afzonderlijke molens. Want de zaken die de molen juist die molen maken, verliezen we langzaam uit het oog. Ik doel op de inventaris van de molens. De zaken die de molenaar destijds aanschafte of liet maken om zijn bedrijf toekomstbestendig te maken.

Er zijn helaas nog maar enkele beroepsmolenaars die ook daadwerkelijk de kost verdienen met de molen en dan ook alles nodig hebben wat er in de molen aanwezig is. Voor de overige molens zijn deze zaken eigenlijk overbodig geworden, of soms zelfs een sta in de weg..

Er wordt voor het gemak maar verwezen naar de redengevende omschrijving van de Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed. Want als het niet in de omschrijving genoemd staat, is het niet beschermd. Voor de duidelijkheid, deze conclusie is niet juist!! Het monument is zodanig omschreven dat er geen misverstand kan bestaan over welk object

gesproken wordt.

Even als voorbeeld de korenmolens van Lettele, in het monumentenregister staat het volgende omschreven;

***Korenmolen “de Leeuw”.
Ronde bakstenen stellingmolen
met rieten kap, bouwjaar 1856.***

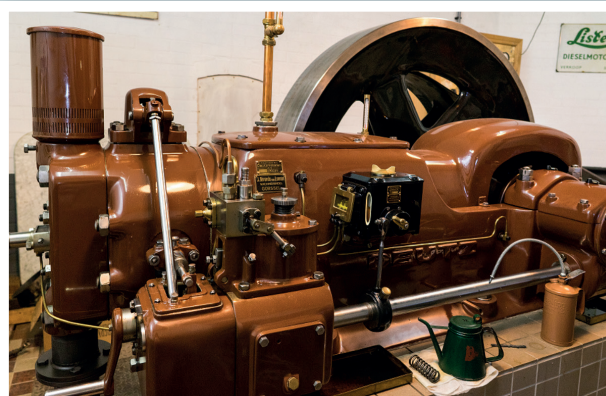
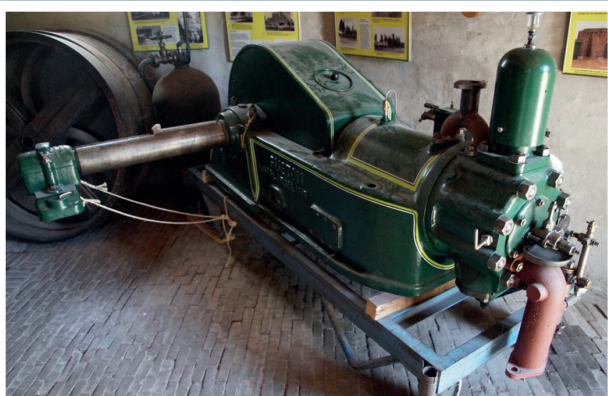
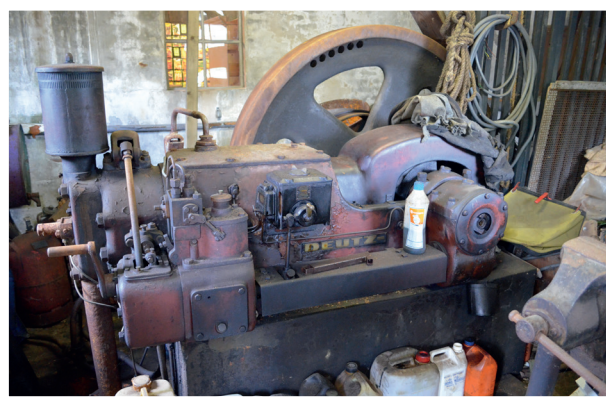
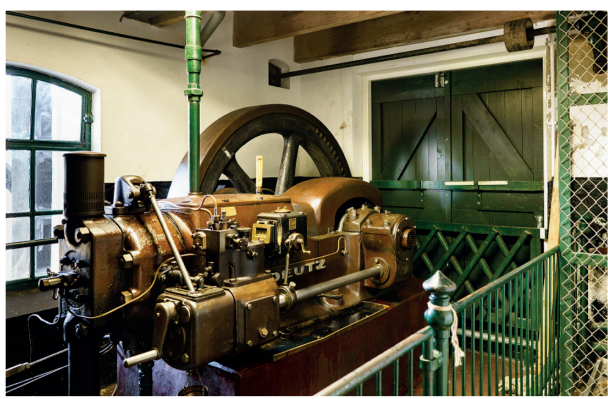
Dat is het! Niet meer en niet minder. Dus in de beschrijving wordt niet letterlijk per onderdeel aangegeven wat monumentaal is. Het gaat om de ronde bakstenen stellingmolen en alles wat zich in of aan deze massa bevindt. Losstaande schuren, woningen, droogloodsen of het molenerf op zich moeten wel beschreven zijn, anders vallen deze in principe wel buiten de bescherming.

Omdat dus alles wat in de molen aanwezig is, in principe beschermd is, bestaat de mogelijkheid om voor deze zaken ook SIM-subsidie

bij het Rijk aan te vragen voor dit specifieke onderhoud. Laten we hier ons voordeel mee doen in voorkomende gevallen. Ik doel, om de titel van dit artikel maar eens te verhelderen, op de oude stationaire motoren die we op een enkele plek in onze provincie nog aantreffen. Deze motoren zijn nu circa 100 jaar oud inmiddels en hebben zo nu en dan ook (groot) onderhoud nodig.

De volgende motoren zijn gelukkig bewaard gebleven;

- Een Deutz MIH 336 in de molen De Hegeman te Dijkterhoek
- Een Deutz MIH 332 in de molenromp De Toekomst te Dedemsvaart
- Een Ruston 6HR in de molen De Star te Balkbrug
- Een Deutz MIH 338 in de molen De Leeuw te Lettele
- Een Ruston 5HR in de molen De Vlijt te Marle

*van links naar rechts: Motor in de Hegeman
Motor in de Toekomst
Motor in de Star
Motor in de Leenw
Motor in de Vlijt*

Nu is het natuurlijk begrijpelijk dat de moleneigenaren liever de subsidie besteden aan de molen zelf, in plaats van aan de motor. Zeker nu de laatste jaren de hoogte van de SIM-subsidie voor de meeste molens niet meer voldoende blijkt te zijn om al het nodige onderhoud te kunnen bekostigen.

Tijdens het gesprek dat de Stichting de Overijsselse Molen kortgeleden heeft gevoerd met de kersverse gedeputeerde Dhr. De Witte en

de Hollandsche Molen hebben we dit probleem ook aangekaart. De prijzen van de molenmakers en de materiaalprijzen zijn de afgelopen jaren gestegen, echter het maximale bedrag voor de SIM-aanvraag is al die tijd niet gewijzigd. Dhr. De Witte heeft toegezegd dat hij zich hier hard voor gaat maken om dit te veranderen.

Als dit mocht lukken, dan is er wellicht ook meer mogelijk voor het onderhoud van de dieselmotoren.

Ik ben van mening dat de motoren dit wel verdienen. Niet alleen omdat het indrukwekkende machines zijn om te zien, maar zeker ook omdat ze mijns inziens de redding zijn geweest van vele molens in Nederland. De molens zijn altijd afhankelijk geweest van de natuur. Als er geen wind was, draaide een molen niet. Als het lange tijd droog was, kon ook een watermolen niet malen. Ten tijde van de industriële revolutie kwam er een eind aan deze onzekerheid.

Aanvankelijk werden voor de aandrijving van machines in fabrieken stoommachines gebruikt, die via platte riemen alles aandreven. Later werden deze stoommachines vervangen door interne verbrandingsmotoren. Lenoir ontwierp een interne verbrandingsmotor, maar deze atmosferische motor had een veel te laag rendement. Nicolaus August Otto en Eugen Langen brachten in circa 1876 de viertaktmotor uit die we nu nog kennen. Ze startten de fabricage van deze benzinemotor eerst onder de naam Otto maar begin 1900 werd dat Deutz.

De motoren hadden in de beginjaren allerlei verschillende ontstekingsmethoden, bijvoorbeeld de gloeibuis; vlamschuif; of mechanische bougie. Pas veel later, na veel ervaring, zorgde de ook in auto's nog steeds toegepaste bougie voor de ontsteking. Rudolf Diesel stelde in 1893 zijn direct ingespoten hogedrukmotor aan het publiek voor, die men later de dieselmotor zou noemen. (Door de extra hoge druk in de compressieruimte ontstaat warmte, directe insputing van diesel hierin zorgt voor zelfontbranding).

De interne verbrandingsmotoren werden steeds populairder, ze waren gemakkelijker in gebruik dan stoommachines. In de landbouw werden ze onder andere gebruikt voor de aandrijving van dorsmachines. Langzaam maar zeker werd het een begrip. De elektriciteit (soms ook opgewekt door stationaire motoren) zorgde in de jaren 30 voor een nog gemakkelijkere krachtbron en verving de stationaire motor.

In veel korenmolens verdween het gevlucht of het waterrad om plaats te maken voor een stationaire motor die niet afhankelijk was van de beschikbaarheid van wind of water. Het grote voordeel van deze motoren was dat ze relatief compact waren en dat ze of in

No. 45 Woensdag 9 November 1938 41e Jaarg

DE MOLENAAR

Officieel Orgaan van den Algem. Nederlandschen Molenaarsbond

**Als de wind niet waait.....
DEUTZ-Dieselmotor draait!**

N.V. MOTORENFABRIEK DEUTZ AG OTTERBACH-CENTRUM

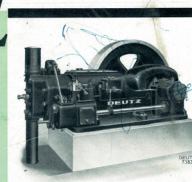
DEUTZ

DIESEL

Model MIH

van 18 tot 40 PK.

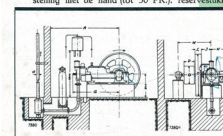
Horizontaal model met één cilinder
Mechanische insputing
Viertakt motor
Start met alle reuze en goedkope olie

Type	Nominale water- drukte (PS)	Toerental	Netto gewicht ongeveer kg	Bruto gewicht ongeveer kg	Brand- stofverbruik per uur
MDH 125	18	580	1415	1630	2,5
MDH 132	24	680	1705	1960	3,2
MDH 136	30	630	1865	2100	3,5
MDH 138	40	600	2020	2400	5,5

De motor kan in verschillende standen worden ingesteld, ook ten opzichte van de omgeving.

Leveringsomvang: Motor met jachtwiel, verdelings- en buisste stuurlijnen, normale pompe, reservoir voor de brandstof, 5 m. brandstofleiding, toestel tot automatische afkoeling door water onder drukking, met buisdrad, manometer, zekerheidsklop, handgreep tot inwerkstelling met de hand (tot 30 PK.), reservetanken, deels en werktuigen.

Type	A	G	H	I	J	K	L	M	N	P	Q
MDH 125	2200	1300	1300	1300	1300	1300	1300	1300	1300	1300	1300
MDH 132	2400	1400	1400	1400	1400	1400	1400	1400	1400	1400	1400
MDH 136	2600	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500	1500
MDH 138	2800	1600	1600	1600	1600	1600	1600	1600	1600	1600	1600

Reclame van Deutz in het vakblad De Molenaar van november 1935

Losse zuiger en een gemonteerde inclusief drijfstaag. De zuiger beweegt heen en weer door de explosie in de verbrandingskamer en brengt middels een krukas het vlieg wiel (jachtwiel) in

de molen zelf, of in een (kleine) aanbouw geplaatst konden worden. Middels aandrijfriemen kon een maalstool aangedreven worden welke permanent kon draaien onder een constant toerental. Doordat de molen dus feitelijk weinig aanpassingen nodig had, konden de meeste molens eenvoudig voorzien worden van zo'n nieuwe energiebron en konden de molens grotendeels intact blijven staan. Weliswaar verdwenen vaak het wickenkruis en de stelling, maar het kloppende hart van de molens bleef

bewaard. Ik ben ervan overtuigd dat als deze aanpassing niet zo makkelijk gedaan kon worden, er nog veel meer molens gesloopt waren in die periode.

Laten we daarom met zijn allen zuinig zijn op deze machines en deze monumenten binnen onze monumenten koesteren.

Tom Temmink
molenconsulent
Tonnie Moes

Van de Bestuurstafel

Ruim twee jaar geleden bracht het bestuur het plan naar buiten voor financiële ondersteuning.

Molenorganisaties die een publieksgerichte activiteit organiseerden, en daar via Wiek&Rad een verslag van deden, konden daar een bijdrage voor ontvangen van € 750,00. Jammer genoeg heeft slechts 1 organisatie daar gebruik van gemaakt.

Vanaf het verschijnen van dit nummer van Wiek&Rad zal het Stichtingsbestuur de mogelijkheid tot ondersteuning vergroten.

Kindvriendelijke activiteiten blijven voorop staan om jeugd naar de molens te trekken. Hieronder kunnen ook audiovisuele middelen worden verstaan waarmee schoolklassen en bezoekers geïnformeerd kunnen worden.

Daarnaast kunnen goed onderbouwde aanvragen ingediend worden voor activiteiten of werkzaamheden die voor een verruiming van de molenactiviteiten kunnen zorgen. Het gaat hierbij niet om een bijdrage aan restauratie- of onderhoudskosten aan de molen.

Het bestuur stelt een bedrag ter beschikking van maximaal € 2.500 per project. Wij hopen dat hiermee veel goede ideeën mogelijk worden gemaakt.

Het SOM bestuur.

QR-codes succesvol

Eind januari dit jaar is 'Stichting de Overijsselse Molen' gestart met het project om alle provinciale molens te voorzien van een plaquette met QR-code. Inmiddels zijn, tot eind juni, deze bij ruim veertig molens, bevestigd. Een mooi moment om tegen het eind van het jaar eens de balans op te maken.

Wat is een QR-code: 'Een QR-code is in feite een unieke streepjescode die je kunt scannen met een smartphone of iPhone met QR-reader. Daarna belandt je direct op een bepaalde webpagina; alsof je de URL zelf hebt ingetikt.

Waarom een QR-code: bijna alle molens hebben slechts een beperkte openingstijd/dagen gedurende de week. Toch komen er op de 'gesloten' dagen ook passanten bij de molens. Als deze bezoekers geïnteresseerd zijn naar het verhaal en de geschiedenis van de molen, dan geeft deze QR-code deze informatie.

Hoe weet je nu of de QR-code gelezen wordt: Via Google Analytics, een programma waarmee je je website kunt analyseren, kun je precies zien wat het effect is van een QR-code. Je kijkt hierbij naar 'direct verkeer uit mobiele apparaten'.

Pilot: Ons project diende ook als praktijkvoorbeeld en inspiratiebron tijdens de Molencontactdag van Vereniging De Hollandsche Molen op 9 oktober jl. in Den Bosch.

Daar heeft Anne de Jong, medewerker marketing van de vereniging, de eerste resultaten gepresenteerd.

Anne de Jong: 'We zijn blij met nieuwe initiatieven op het gebied van publiekswerking en werving, en wat het molenveld van elkaar kan leren. Dit is een mooie praktijkcase waarbij in eerste instantie is gekeken naar het effect van de QR-codes bij de verschillende molens. Hoe vaak en wanneer worden deze gescand.'

Resultaten: meer websitebezoek

Allereerst blijkt dat er door het inzetten van een QR-code een enorme toename is van zowel unieke websitebezoekers alsook van bezochte webpagina's. Deze stijging komt vooral uit de combinatie van direct verkeer via mobiele apparaten. Daarnaast zien we dat direct verkeer ook via andere apparaten is toegenomen, net als indirect verkeer via mobiele apparaten. B.v. PC's Het aantal unieke websitebezoekers is gestegen met 262% in 2019 t.o.v. 2018

De stijging uit direct verkeer via mobiele apparaten nam met 1142%

omdat dat voorheen nauwelijks voorkwam. Slechts 2 molens hadden al een eigen QR-code bordje. Bij het totaal aantal bezochte webpagina's via alle verkeersbronnen is de stijging 137%.

Rol QR-code

De rol van de QR-code is aanzienlijk: ruim 56% van alle 'instappunten', de term die Google hanteert voor het moment waarop een QR-code gescand is en een website bezoek plaatsvindt, is afkomstig uit de combinatie van direct verkeer via mobiele apparaten, en dus direct toe te schrijven aan de QR-code. En ruim 41% van alle bezochte webpagina's is afkomstig uit een QR-code. Hierbij is rekening gehouden met de verschillende startdata per molen = de datum waarop de plaquette is bevestigd. Door de komst van de QR-codes op de molens zie je tevens een verschuiving van web bezoekers via desk tops en tablets naar mobiele apparaten.

Verder zijn nog twee zaken opvallend:

het blijkt dat 61,6% van alle QR-scans buiten openings-tijden van de molen plaatsvindt. Van alle mensen die een QR-code scant is 77% een nieuwe gebruiker. Dat wil zeggen dat zij nog niet eerder op de webpagina zijn geweest. Per molen zijn er wel grote verschillen. Bij ruim 62% van de deelnemende molen is meer dan 50% van alle web-bezoeken al afkomstig uit een QR-code. Bij slechts 8% van de molens is minder dan 15% van alle unieke websitebezoeken afkomstig via een realiseert de QR-code. De verschillen per molen kan verschillende oorzaken hebben. QR-codes zorgen voor een enorme toename van websitebezoeken en unieke bezoekers. De QR-code blijkt vooral door nieuwe gebruikers te worden gedownload en buiten openingstijden van de molen. Daarmee is het een prima tool om in contact te komen met voorbijgangers of mensen die de molen willen bezoeken maar voor een dichte deur staan. Conclusie: Het QR-project zeer succesvol.

Van passant naar klant

Nu is vastgesteld dat de QR-codes bij de meeste van onze molens werken, kun je van passanten naar klanten gaan.

Anne de Jong: 'Je kunt je website hierop inrichten, waarbij je de scanners van een QR-code een andere landingspagina laat zien met andere informatie, dan bijvoorbeeld gebruikers op een desk top die hoofdzakelijk op andere momenten vanuit huis de informatie zoeken. Een mogelijke inrichting kan zijn een welkomsvideo door de molenaar die een virtuele tour geeft en uitnodigt tot een nieuw bezoek tijdens openingstijden, of vraagt om in contact te blijven door bezoekers te laten abonneren op de nieuwsbrief of de social media kanalen van de molen. Op deze wijze kun je de bezoekers gericht opvolgen met bijvoorbeeld een donatieverzoek. En het is natuurlijk een, 'best practice' voor andere molenverenigingen ook een QR-code of nieuwe initiatieven te ontplooiën.'

Bekijk via deze link de pdf presentatie op onze website:

<http://www.molensinoverijssel.nl/wp-content/uploads/2019/12/Van-Passant-naar-Klant-incl-case-QR.pdf>

Bolwerkersmolen te Deventer

Molenonderhoud

Volgens een oud Hollands spreekwoord malen molens langzaam'.

Als de molen gemeentelijk eigendom is, en de onderhoudsverantwoordelijkheid op afstand ligt, blijkt al te vaak dat de 'Ambtelijke molen' erg langzaam kan draaien.

Op deze gemeentelijke molen hebben beheerstichting en molenaar dit over een lange tijd ondervonden.

Jaarlijkse inspectie en rapportages vertelden dat belangrijke grote houten onderdelen door houtrot en knaagdieren deze delen ernstig aantasten. Ook de sterkte, en daardoor de veiligheid, kwamen daarmee in het geding.

Na drie jaar vragen, aan bellen trekken, en soms boos worden kwam er uiteindelijk resultaat.

Hoewel laat, maar nog niet te laat kreeg molenmaker Roald Hans begin 2018 de opdracht alle geconstateerde gebreken aan te pakken. Dat dit niet zo'n klein beetje was bewijzen de foto's.

Naast de molenmaker kreeg ook een schildersbedrijf Wolters opdracht de molen weer geheel in de verf te zetten.

Staart in reparatie

Staart na reparatie en schilderen

Staart binnenin weggerot

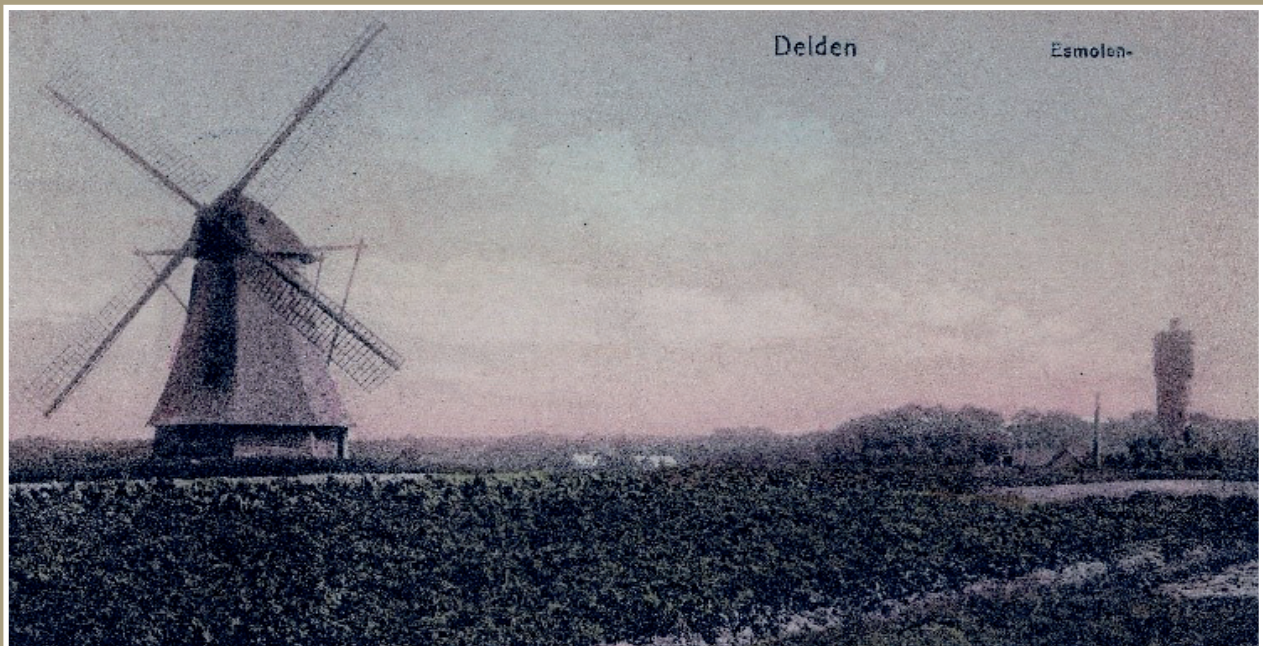
Baard ernstig aangetast

De molen mag weer in de schijnwerpers staan

Eschmolen

een monument binnen een monument.

Het artikel 'Eschmolen zonder wieken' stond in februari 1934 in het weekblad 'Eigen Erf' dat in de jaren dertig in Drenthe en Overijssel verscheen.

In de nacht van 1 februari 1934 woedde er een zware noordooster storm als gevolg waarvan de 200 jaar oude Eschmolen van haar wieken werd beroofd. Maandenlang hebben de dertien meter

lange roeden, wachtend op een koper, naast de molen gelegen. Aangezien het aantal windmolens als gevolg van de komst van elektriciteit afnam, zijn de wieken nooit verkocht. Uiteindelijk werd een zeven meter lang deel van één van de roeden gebruikt bij de bouw van een schuur bij de Twickelboerderij Loobosch. De rode pijlen op de foto wijzen richting de roede, waarin duidelijk de gaten zijn te zien

Stichting Eschmolen
DEL DEN

waarin het wiekenhekwerk heeft gezeten.

Of dit één van de originele roeden uit het bouwjaar 1734 is valt te betwijfelen aangezien de levensduur van houten roeden vaak korter was.

Tekst: Jan Brummer

Foto: Derk Rouwhorst

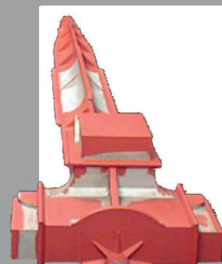
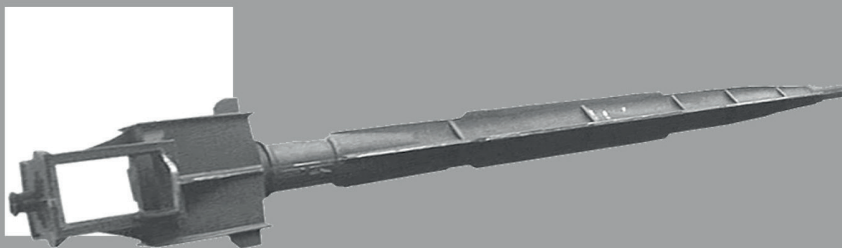
geraeds | ijzergieterij

Veldstraat 82
5991 AE Baarlo NL

Telefoon: +31-(0)77-4771660
Telefax: +31-(0)77-4771619

E-mail: info@geraedsijzergieterij.nl
www.geraedsijzergieterij.nl

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS
TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.

Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.

Restauratie van stenen en maalstoelen.

Kweernen, wrijfstenen, demo-steentjes.

Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland

Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86

E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

Koning
Molenzeylen

- Nieuwe zeilen
- Reparaties
- Touwwerk
- Smeermiddelen
- En meer...

Fa. Koning v.o.f.

058-2135830 / 06-15107316

info@koning-molenzeylen.nl

www.koning-molenzeylen.nl

STICHTING DE OVERIJSSELSE MOLEN

P. van der Vinne
Voorzitter

Vasserdijk 18
7664 VH Manderveen
tel. 0546-681257
pieter@akkerbouwbedrijfvandervinne.nl

A. Boukes
Secretaris

Krulmate 13
8014 KE Zwolle
tel. 038-4652860
a.boukes@home.nl

R.J. Roose
Penningmeester

De Schaapvijver 13
8121 JA Olst
tel. 0570-562497
r.roose@daxis.nl

W. de Goeijen
Bestuurslid

studio WDG
Postbus 246
7670 AE Vriezenveen

J.H. Kuiper
Bestuurslid

Stokersdorpweg 24
7532 PT Enschede
tel. 0534 - 610710
kuiper.jh@hetnet.nl

Tom Temmink
Bestuurslid

Veldstraat 5
6671 BV Zetten
tel. 06 - 54232008
ttemmink@oversticht.nl

G. Kleinjan
Bestuurslid

Meersendijk 34
7683 PD Den Ham
Tel: 0546 672762

Rob Barenbrug
Bestuurslid

Oldenzaalsestraat 5
7631 CT Ootmarsum
0541 292710

Website van de stichting en contact

R. Roose (Webmaster)
www.molensinoverijssel.nl
info@molensinoverijssel.nl

Molenboeken winkel

J. Poot
Zilverschoon 23
8265 HD Kampen
tel. 038-3315638
sjpoot@solcon.nl

Gilde van Vrijwillige Molenaars

E. Blenke (Secretaris)
Erve Stroomboer 72
7623 JB Borne
tel. 074 - 8500346
molenaarsinoverijssel@molenfotos.nl

Vereniging De Hollandse Molen

Zeeburgerdijk 139
1095 AA Amsterdam
tel. 020-6238703

Werkgroep Overijsselse molendag

Rob Barenbrug

Wiek en Rad redactie

R. Roose
r.roose@daxis.nl

Wiek en Rad vormgeving

Renée Mulder
Sporstraat 15
8121 CK Olst
renee@dekroonolst.nl

Aandacht voor het ambacht

Molenbouwbedrijf Groot Wesseldijk bouwt, restaureert en onderhoudt authentieke wind- en watermolens. De ervaren molenbouwers combineren traditionele bouwmethoden met moderne technieken om eeuwenoude molens te behouden voor komende generaties.

*Deskundig,
dichtbij en
met oog voor
kwaliteit*

MOLENMAKERIJ

Kwinkweerd 6a
7241 CW Lochem (Gld)
Telefoon: 088 - 909 55 44
info@grootwesseldijk.nl

**Groot
Wesseldijk**

Molenmakerij
GrootWesseldijk

Bouwt, restaureert en onderhoudt wind- en watermolens